

Folium officiale Dioecesis Lavantinae.

Cerkveni zaukaznik za Lavantinsko škofijo.

Kirchliches Verordnungs-Blatt für die Lavanter Diözese.

Inhalt. 103. L. sklepni zapisnik o pastoralnih konferenčnih vprašanjih za leto 1908 v Lavantinski škofiji. — 104. De precibus in fine cuiusvis Missae privatae dicendis. — 105. Diözesan-Nachrichten.

103.

L. sklepni zapisnik o pastoralnih konferenčnih vprašanjih za leto 1908 v Lavantinski škofiji.

A.

Rešitev konferenčnih vprašanj.

(Cerkveni zaukaznik za Lavantinsko škofijo, l. 1908, I. odst. 5).

I. Pastoralno vprašanje.

Apologetički pouk v šoli. Se li naj priporoča in kako se naj goji?

Razpravo o predmetu je izdelalo 45 poročevalcev in sicer večidel s hvalevredno marljivostjo.

Če se pred vsem vprašamo, v čem pa obstoji apologetički pouk sploh, bomo odgovorili, da v tem, da katohet ali pridigar svojim poslušalcem versko resnico jasno razloži, temeljito dokaže ter jo jim z vso navdušenostjo v njeni moči in lepoti pred oči postavi. Krivi nauki in nazori nevernikov in krivovercev se ne omenjajo direktno, kakor v polemiki, temuč se kot ugovori z milimi in pomilovalnimi besedami ovržejo.¹

Da je poljudna apologetika dandanes potrebna, so vsi konferentisti enih misli. Ni ga menda človeka, da bi se do njega ne prikradla zmota v tej ali oni obliki, kar je naravna posledica modernih razmer. Niso pa zopet vsi ljudje taki, da bi zaprli ušesa in sree raznovrstnim ugovorom proti sv. veri in če se jim tudi brezpogojno ne vdajo, ostane vendar mnogim zlasti moški mladini nekaj strupa v srcu. In to počasno zastrupljanje vernega srca je pogubna metoda vseh liberalnih časopisov, listov in knjig. Dušni pastir je torej dolžen računati v verskem pouku s tem dejstvom; prizadevati si mora, da po močeh in z vso modrostjo zabranjuje ali odpravlja škodljive vplive — da deluje apologetičko. „Praeprimis autem verbis Conc. prov. Pragensis anno 1860 celebrati „verbi divini praedicatores monitos esse volumus, ut indigentias

temporis respicientes specialibus et sollerter elucubratis concionibus mala, quae nostris diebus fidem et mores, ordinem ecclesiasticae et civilis societatis perturbare minantur, sapienter et intrepide propulsare, illa vero, quae vitam christianam promovere, firmare atque christianam societatem conservare possunt, claris fervidisque verbis monstrare et commendare satagant.“¹ Verski pouk pa se deli v šoli in v cerkvi. Po tej apriorni dedukciji smo pa že prišli do zaključka, da se apologetički pouk v šoli ne sme prezirati, temuč da se mora primerno gojiti.

Proti apologetičkemu pouku v šoli se je pa ugovarjalo tudi od merodajnih strani in sicer iz pedagogičkih razlogov. Tako je pisal neki avstrijski deželni šolski nadzornik (baje) v „Unterrichtszeitung“ der „Neuen Freien Presse“ z dne 5. decembra 1903: „Den meisten Schaden richtet (im Religionsunterricht an den österreichischen Gymnasien) die Apologetik an. In dem Bestreben, ja vollständige Beweise zu liefern, lässt sich das Lehrbuch und der Lehrer dazu herbei, alle möglichen Einwendungen, welche von Irrlehrern oder von Gelehrten erhoben wurden, den unreifen, zu eigenem Urtheile noch nicht befähigten Jünglingen vorzutragen. Und was ist der Effekt? Die Gymnasialschüler werden gerade im kritischsten, zur Skepsis geneigtesten Alter von den Religionslehrern selbst mit Zweifeln erfüllt, werden mit Beweisen geplagt, die sie nicht verstehen und nicht verstehen können, weil ihnen jede Grundlage dazu fehlt, und schliesslich steht Autorität gegen Autorität.“² Kar je tukaj povedano zastran srednjih šol, velja, če sploh velja, „a fortiori“ o apologetičkem verskem pouku v ljudski šoli.

¹ Synodus dioec. Lav. anno 1906 concita et facta. Marburgi, 1907. Cap. CXXVII. str. 472.

² Dr. Josef Jatsch, Der Seelsorger in seiner apologetischen Wirksamkeit. Paderborn, 1907. str. 47.

¹ P. Ignaz Schüch, Handbuch der Pastoral-Theologie. 8. Aufl. Innsbruck, 1889. str. 169.

Temu nasproti pa smemo trditi, da se nudi katehetu pri večjem številu svojih učencev edino le v ljudski šoli prilika, da jih še pravočasno oboroži zoper mnogoštevilne verske in nrayne ugovore, ki jih bodo slišali brž ko izstopijo iz šole. Da! Mnogi učenci slišijo take krive nauke tudi že med časom šolskega obiskovanja in sicer bodisi od svojega lastnega po slabih tovaršijah izprijenega očeta, bodisi od svojih starejših bratov, hlapcev in delavcev. Zlasti hudobni posli imajo včasih prav satansko veselje nad tem, če morejo iztrgati iz otroškega srca žlahtno cvetlico zveličanske sv. vere ter zasejati vanj seme pogubnega plevla nevere. Zgodi se tudi lahko, da dobijo otroci v roke protiverske časnike in da morajo biti priča protiverskih pogovorov v domači hiši, v krčmi, pri delu, na potu, na železnici. Zato pa je gotovo bolje, da seznanjeni s takimi najnavadnejšimi ugovori učence katehet v šoli, kjer jih more ob enem izpodbiti, kakor da jih slišijo učenci pozneje, ko jim jih nihče več ne ovrže.

Res pa je tudi, da katehet s svojim apologetičkim poukom lahko učencem škoduje, če ne postopa taktno; če pa se goji apologetika v šoli v pravem obsegu in na pravi način, ni le koristna, temuč naravnost potrebna in sicer kot preventivno ali predobranivno sredstvo in kot protisredstvo. Kot preventivno ali predodvračno sredstvo pri otrocih, ki so še popolnoma nepokvarjeni in še le izvejo, ko pridejo do zadostnega spoznanja, iz ust kateheta, da je na svetu mnogo takih ljudi, ki napadajo sv. vero in njene naprave z besedo in s peresom, porablja joč za verojetnost svojih ugovorov čisto bistroumne in vendar neveljavne dokaze; to pa zato, da ne bodo otroci, ko se snidejo po končanih šolskih letih z ljudmi drugega verskega mišljenja, zasledovali ugovorov proti veri s tisto pozornostjo, ki jo obrača na se kaj neslišanega. Kot protisredstvo pa pri otrocih, ki so že slišali ta ali oni ugovor proti sv. veri, da spoznajo po katehetu, da je ničev in zakaj?

Kar zadevlje porabo apologetičkega pouka v šoli, so vsi konferentisti mnenja, da se v prvih petih ali šestih šolskih letih, naj ne rabi. Ne da se namreč misliti, da bi med prvenci dvomi, zmote in predsodki že bili razširjeni. Ne, pri njih nima versko življenje nobenih težav, pač pa jim je v veliko veselje. Katehetu je pri teh učencih le gledati na to, da on sam ne vzbudi v njih dvomov. Le dobro in temeljito naj jih podučuje v krščanskih resnicah, lepo naj jim jih razlaga, odločno, s prepričanjem naj govori in z nekako slovesnostjo naj označuje večne resnice in nikar naj jim ne pripoveduje o verskih zmotah, predsodkih in dvomih, ki majhnim katehumenom še niso znani.

Pa kako dolgo bo ta otroška nedolžnost ostala neomadeževana? To je seveda različno ter odvisno od obližja, ki otroka obdaja. Mestni otroci navadno poprej izvejo

kakor otroci z dežele o težavah v verskem življenju. Pa tudi pri teh smemo z nekako gotovostjo reči, če se ozremo na tok današnjega časa, da so v starosti 13 do 14 let že slišali o tem ali onem verskem in nraynem ugovoru, ali saj bi jih že razumeli, če bi jih slišali. Če pa jih otroci že razumejo, potem so pa tudi že razviti dovolj, da razumejo njih ovržbo, ki pa se jim mora podati v obliki, ki je primerna razumu otrok v tej starosti. Da se pa otroci, ki so še popolnoma nepokvarjeni, ne bodo spotikali nad ugovori, o katerih govori katehet, naj jih pač omeni na primeren način, n. pr. da pove otrokom, da tako in enako govorijo le slabi in lahko-miselni ljudje ali da jih kratko opozori, da bodo pozneje, ko ne bodo več hodili v šolo, morebiti slišali take in enake ugovore. Res je, da katehet ne sme govoriti o vseh različnih in mogočih ugovorih, temuč le o najnavadnejših ter pred vsem o tistih, ki so naravnost naperjeni zoper temeljne resnice naše sv. vere. Tak apologetički pouk pač ne more škodovati, temuč le koristiti.

Na kaj torej naj gleda katehet pri apologetičkem pouku v šoli, da bo zares koristen otrokom? Apologetičko najbolj izučen je pač tisti, ki je globoko prepričan o resničnosti svoje sv. vere. Če je to živo prepričanje v njem, ga tudi taki verski dvomi ne bodo omajali, ki si jih v trenutku rešiti ne more. Saj ima sv. katoliška vera pred vsemi drugimi veroizpovedanji tisto moč, ki navda človeka z gotovostjo, ki se lahko omajati ne da. V sv. katoliški veri so resnice s čudovito harmonijo spojene v celoto, ki počiva na varni podlagi, na nezmotljivem nauku sv. katoliške Cerkve. Najboljša obramba zoper vse napade je torej temeljit pouk v resnicah naše sv. vere. To bodi tudi prva in najvažnejša skrb katehetu, ki želi oborožiti otroke zoper poznejše napade na edinozveličavno sv. vero.

V prvih šolskih letih se razlagajo verske resnice tako, da se jih oklepa otrok z živo vero na božje razodetje; med tem ko se je v zadnjih šolskih letih ozirati katehetu pri verskem poduku bolj na umstveno in zgodovinsko dokazovanje verskih resnic. Zlasti velja to o temeljnih resnicah naše sv. vere, o razlagi bistva božjega in lastnosti božjih, neumrljivosti duše in božanstva Kristusovega ter božje ustanovitve Cerkve. Če tudi niso umstveni dokazi edini vzrok, da se resnice verujejo, so pa vendar velike važnosti za vero v današnjem racionalistično navdahnjenem času.¹ Seveda morajo biti dokazi otroškemu razumu primerni. Pred vsem pa je potreben dandanes, ko se napada vse, kar je nadnaravno, umstveni dokaz za bivanje božje. Po vsej pravici piše za-služni apologet P. Leon pl. Hammerstein: „Gegen den

¹ Adolf, Moderne Seelsorge und religiöse Unterweisung im Straßburger Diözesanblatt 1906, 12. Heft, str. 537.

wachsenden Unglauben und die gleichen Schritt haltende Sozialdemokratie scheint es eines der besten Mittel zu sein, daß man die Beweise für das Dasein Gottes, des höchsten Gesetzgebers und Richters, möglichst allgemein und tief in die Masse hineinsenkt. Wie aber soll das geschehen, wenn nicht durch die Volksschule? Freilich, wären wir sicher, dass die ganze Bevölkerung, auch die protestantische, von Berlin, Hamburg und Leipzig nach Entlassung aus der Schule allsonntäglich der Christenlehre beiwohnte und dass daselbst die Beweise für das Dasein Gottes populär vorgetragen würden, so könnte man sagen: Verschonen wir die Schuljugend mit den Gottesbeweisen! Wie die Dinge aber praktisch liegen, bleibt keine andere Wahl als: entweder den grössten Teil der Bevölkerung ohne Gottesbeweise lassen oder die Beweise in der Volksschule vorbringen, so gut es eben geht.“¹ Da pa to gre, je pokazal na vzgledu dr. J. Dworak na pedagogiško-katehetskem shodu, ki se je vršil na Dunaju l. 1905 in na katerem je imel imenovani učenjak referat: „Das apologetische Moment im Religionsunterricht der höheren Volks-, respektive Bürgerschulklassen“.

Gotovo pa bi krivo ravnal katehet, ki bi se posluževal pri verskem pouku v višjih razredih ljudske šole edino le umstvenih dokazov. Katehet naj ne vpliva le pri svojem pouku na pamet in razum, temuč tudi na srce svojih učencev. Verske resnice morajo biti otrokom tako ljube in drage, da jih boli v srečo, če slišijo, da jih ljudje zasramujejo ali celo tajijo. Tako se otroci najbolj oborožijo zoper verske napade v poznejšem svojem življenju, s tem se pa tudi pripravljajo na apologetiški pouk. Vera ni namreč le znanje, temuč tudi znotranje življenje. In na to se oziraj verski pouk. Tudi ne kaže sistemno razpravljati verskih ugovorov v šoli, ker tega katehetu tudi čas ne pripušča, pač pa bo dobro storil, če bo pri razlagi katekizma ob dani mu priliki o njih govoril. Ugovore pa je izpodbijati kratko in jedernato, in ne morebiti s kako šalo ali z zasramovanjem krivega nauka.

Kaj pa naj obsega apologetiški pouk v šoli? Natančno določiti obseg apologetiškega pouka pač ni mogoče, ker je katehetu treba upoštevati obližje, v katerem se učenci nahajajo in ker se mu je ozirati na knjige in časnike, ki pridejo v domače hiše otrok. Približno pa se da določiti obseg apologetiškega pouka tako-le:

1. Razen že omenjenih temeljnih verskih resnic o bivanju božjem, o neumrljivosti duše, o božanstvu Kristusovem in o božji ustanovitvi Cerkve naj obdeluje katehet v šoli apologetiško tudi tiste verske resnice, ki navidezno nasprotujejo rezultatom modernega naravnega raziskovanja kakor so: vstvarjenje sveta po biblijskem po-

ročilu, pravék človeka, čudeži v razmerju z naravnimi zakoni in eshatologija.

2. Tudi v pravoslovju se nudi prilika katehetu za apologetiški pouk. In ta pouk je dandanes tem važnejši, čimbolj ljudje skušajo izogniti se izpolnjevanju krščanskih dolžnosti. Govori pa naj katehet apologetiško o prostosti človeških dejanj, o potrebi molitve zlasti prosilne molitve, o potrebi zunanjega bogočastja, o potrebi duhovske in svetne gosposke, o pregrešnosti samoumora, o opravičevanju grehov zoper sv. čistost, o zasebni lastnini. V pouku o sv. zakramentih more apologetiško obdelovati zakramenta sv. pokore in presvetega Rešnjega Telesa, da ovrže ugovore proti potrebi in koristi večkratnega vrednega prejemanja teh sv. zakramentov; potem zakramenta sv. mašniškega posvečenja in sv. zakona. Tudi se naj ozira katehet pri apologetičkem pouku na razne cerkvene pobožnosti, na ceremonije sv. katoliške Cerkve, na zabranitev cerkvenega pogreba in na redovne obljube.

3. Nasprotniki sv. vere se kaj radi sklicujejo tudi na cerkveno zgodovino ter zajemajo iz nje dokaze za svoje le navidezno utemeljene trditve. Zlasti jim je dobrodošla za njihove napade na Cerkev in papeštvo zgodovina rimskih papežev. Treba je torej že v ljudski šoli, da katehet opozori svoje učence na tozadevne ugovore ter jih h krati ovrže. Tako se je n. pr. o slabih papežih, o inkviziciji, o sežiganju krivovercev in o prodaji sv. odpustkov po slabih časnikih toliko že pisalo, da lahko izve o tem tudi učenec.

4. Razlagati mora katehet zlasti dandanes, ko se tako sistemno peča protestantizem z gonjo zoper Cerkev in z agitacijo za odpad od Rima, v šoli tudi najvažnejše verske nauke, v katerih se razločuje sv. katoliška vera od protestantizma in od starovercev. Najlepšo priliko za to najde katehet pri nauku o sveti katoliški Cerkvi. Kratka zgodovina o reformaciji v 16. stoletju je kaj primerna, da spoznajo učenci razloček med katoličanstvom in protestantizmom. Prav dobro in temeljito je treba razložiti vprašanje o namenu sv. Cerkve in nauk o edinostveljavni sv. Cerkvi.

5. Zanimarjati se slednjič ne smejo potežkoče, ki jih vzbudi lahko biblijska in zgodovinska kritika. Ta je zavrnila med pobožno legendo marsikaj, kar je poprej veljalo za zgodovinsko resnico n. pr. nepristnost nekaterih sv. ostankov, sv. hišico v Loretu; ona pa je predložila razlage ne le posameznih stavkov, temuč celih delov sv. Pisma, ki se popolnoma razločujejo od navadno običajnih. In tako se lahko zgodi, da zabredejo priprosti kristjani v verske zmote, če slišijo, da je ta ali ona legenda, ki so jo dosedaj za resnično imeli, neresnična ali da se ta ali ona razlaga sv. Pisma znanstveno vzdržati ne more. O tem torej katehet v šoli naj ne molči. Vseh tozadevnih vpra-

¹ „Stimmen aus Maria Laach, XXXVII, str. 403. .

šanj seveda ne bo razmotrival, pač pa bo učence zoper nevarnosti, ki bi mogle vsled tega zastran sv. vere nastati, oborožil s tem, da jim natanko razloži, kar smo verovati dolžni — fide divina. V tem oziru piše znani dogmatik P. Kristian Pesch S. J.: „Es muss klar ausinandergesetzt und betont werden, dass wir nur zu glauben verpflichtet sind, was die Kirche zu glauben vorstellt, d. h. was die Konzilien oder die Päpste definiert haben, oder was das kirchliche Lehramt (d. h. die Gesamtheit der Bischöfe) als geoffenbarte Wahrheit oder als notwendige Schlussfolgerung aus der geoffenbarten Wahrheit lehrt. Dahin gehört aber keine eizige Privatoffenbarung, kein einziges Wunder ausser den in der hl. Schrift erzählten, keine Legende, keine Lehre, über welche die Theologen verschiedener Ansicht sind, ohne dass das kirchliche Lehramt gegen eine derselben eingeschritten wäre. Dahin gehört also auch keine Erklärung der hl. Schrift, die nicht durch eine feierliche Definition oder durch das ordentliche Lehramt als für alle Katholiken bindend bezeichnet worden ist.“¹

Kar pa se tiče vprašanja, kako naj praktično katehet postopa pri pouku v šoli zastran biblijske zgodovine z ozirom na moderno biblijsko kritiko, pripazuje P. Pesch: „Vorzüglich aber sollten die Kinder in den letzten Jahren, bevor sie die Schule verlassen, darauf aufmerksam gemacht werden, dass sie mit der Zeit gewisse Schwierigkeiten gegen die biblische Geschichte hören werden, die zum grossen Teil auf der falschen Voraussetzung beruhen, dass die Katholiken verpflichtet seien, jeden Satz der Bibel in seinem nächsten materiellen Wortsinne als einen Glaubensartikel für wahr zu halten. Man kann den Schülern ohne allzugrosse Gefahr zeigen, dass sie nicht zu glauben brauchen, Gott habe die Welt in sechsmal vierundzwanzig Stunden geschaffen, oder die Wässer der Sintflut hätten alle fünf Weltteile bis zu den höchsten Gipfeln hinauf bedeckt, oder die Frau des Lot sei mit Leib und Seele in eine Salzsäule verwandelt worden. Man kann ihnen sagen, dass manche Stellen der hl. Schrift dunkel und schwer zu erklären sind, und dass schon darum nicht jeder Christ verpflichtet ist, die ganze hl. Schrift zu verstehen und alle auf sie bezüglichlichen Fragen beantworten zu können. Man verhehle ihnen also nicht, dass die biblische Geschichte manch schwere Fragen enthält, und dass es darum Gott sehr weise eingerichtet hat, wenn er uns für den Glauben nicht an ein totes, dunkles Buch, sondern an ein lebendiges Lehramt weist. Es empfiehlt sich für einen Religionslehrer durchaus, die in populären (z. B. sozialdemokratischen) Schriften in Umlauf gesetzten, meist ganz oberflächlichen Einreden gegen die hl. Schrift kennen zu lernen und den Schülern

der oberen Klasse bei guter Gelegenheit vorzulegen und zu zeigen, wie dieselben zu lösen sind. Es wird ja von den örtlichen Umständen abhängen, wie weit das nötig und rätlich ist; aber bei dem heutigen Verkehr sollte es nirgendwo ganz unterlassen werden. Es wäre doch zu traurig, wenn die Kinder bald nach ihrem Eintritt ins Leben eine Menge Fragen zu hören bekämen, von denen sie niemals die mindeste Ahnung hatten, und die gerade deshalb für ihren Glauben sehr gefährlich werden können. Etwas biblische „Kritik“ ist darum auch in den Elementarschulen wohl kaum zu umgehen; aber über das Mass und die Art und Weise muss den einzelnen Klugheit und Takt und etwa der Rat anderer mit den Verhältnissen genau bekannter Männer belehren. Nur kein ängstliches Totschweigen von Einwendungen, die nun doch einmal in der Welt sind und an die meisten herantreten werden.“¹

Kaj pa naj rečemo še o metodi apologetiškega pouka v ljudski šoli? Gotovo je, da apologetiški pouk ne sme biti suhoparno umstvovanje. Katehet si naj prizadevlje, da pri zavračanju nasprotnih ugovorov navduši učence za resnico, ki se je naj oklenejo z živo vero.

Apologetika se ne more gojiti v šoli kot posebna disciplina, temuč le združena z razlago katekizma t. j. pri pouku se vpletejo apologetiški ekskurzi na primernih mestih. Razlaga katekizma bodi primerno pointirana, in pri ponavljanju v naslednji uri se prav lahko zavrnejo ugovori in se poglobi razlaga, kar tudi ponavljanje napravi zanimivo. Naš katekizem ima to prednost, da se more ista stvar omeniti na različnih mestih. Tako se vpletejo n. pr. apologetiški ekskurzi o sv. veri na početku 1. poglavja, na koncu 3. člena apostolske vere, v 3. in 5. poglavju, vsakokrat iz drugega stališča.

Ni treba vedno navajati ugovorov pri ali po razlagi; včasih zadostuje formulirati v razlagi odgovor in ga večkrat ponoviti. Ugovor se pove še le pri ponavljanju in učenci naj sami poskusijo odgovoriti. Eden konferentistov je omenil, da se mu je ta metoda obnesla v 4. razredu.

Odgovori na ugovore morajo biti kratki, da si jih otrok zapomni; jasni, da ne presegajo otroškega uma; jedernati, da ovržejo ugovor naravnost. Argumenta ad hominem, šaljivi in ironični odgovori ne zadostujejo, oni več škodujejo ko pa koristijo.

Iz potrebe apologetiškega pouka v šoli pa sledi zaključek, da se mora katehet pri poučevanju krščanskega nauka v šoli na vso moč truditi, da otroke temeljito pouči v verskih resnicah, jih utrdi v veri ter jim pokaže, kako srečen je človek, ki vestno izpolnjuje v življenju

¹ Stimmen aus Maria Laach, zvezek LXX. str. 297.

¹ Dr. Josef Jatsch, op. cit. str. 59 in 60.

nauke sv. katoliške Cerkve, da bodo tako pripravljeni in zadostno oboroženi za nevarno pot življenja med svetom. Tetterimi impiorum hominum conatus contra Ecclesiam, ut experientia docet, semper reactionem salutarem prodixerunt. Utinam etiam nostro tempore terribiles inimicorum impetus in christianum scholarum characterem hunc habeant faustum eventum, ut sacerdotes omnes in persuasionem confirmentur, maximi momenti esse religiosam iuventutis institutionem et educationem, omnesque, quorum hoc officium est, excitentur, ut omni assiduitate et sollertia hoc in opus incumbant.¹

II. Pastoralno konferenčno vprašanje.

Kaj uči sv. katoliška Cerkve o štrajku? Kako se naj ravna katoliški duhovnik nasproti štrajku?

To vprašanje je izdelalo 44 gospodov konferentistov, o katerih se v obče lahko reče, da so se za vprašanje zanimali. Veliko izmed teh gospodov si je tozadevnega materiala skrbno poiskalo, ga marljivo proučilo in prav dobro obdelalo. Njihova izvajanja se uporabijo v naslednji razpravi.

Štrajk (angl. strike) ali stavka je prostovoljna ustava dela vsled medsebojnega dogovora od strani delavcev kakega podjetja (obrata) ali celega obrta navadno v namen, da se dosežejo boljši delavni pogoji (višja mezda, krajši delavni čas i. t. d.), v novejšem času tudi, da se izsili pripoznanje organizacije, redkeje iz političnih vzrokov.

Iz te opredelbe je razvidno, da imenujemo ustavo dela le tedaj štrajk, ko sloni medsebojno razmerje med delodajalci in delojemalci na podlagi delavne pogodbe. Izključujemo torej vsako upornost od strani podrejenih oseb n. pr. dijakov, uradnikov.

Po svojem bistvu se nahaja štrajk že tudi v prejšnjih časih, v starem in srednjem veku, ali ker so bili ti štrajki omejeni le na nekatere skupine, zginejo proti velikim štrajkom naših časov. Današnji dan so v tem prizadeti celi stanovi, in je tako, kakor bi vse merilo na štrajk; od strani delodajalcev, da se nanj pripravijo, od strani delavcev, da ga uprizorijo, preden se je resno poskusilo poravnati nasprotja med delodajalci in delavci.

V tem pomenu je štrajk postal navadno sredstvo, s katerim si mislijo ljudje izsiliti svojo resnično ali domišljeno pravico. Ravno v tem pa je nevarnost štrajka in zato je treba delati na to, da se štrajk prepreči, in da se nasprotne zahteve na drug način izravnajo. Zato vprašamo:

I. Kaj uči sv. katoliška Cerkve o štrajku?

Da se na to vprašanje prav odgovori, treba je bistvo in učinek štrajka premisliti in presojati z družabnega,

gospodarskega, moralnega in pravnega stališča. Po splošnih družabnih razmerah je štrajk nevarno poostrenje stanovskega nasprotstva in sovraštva, po svoji gospodarski strani je zastajanje produkcije in pomnoženje siromaštva, po moralno-pravni strani je brezdolje delavcev in izsiljenje novih pravnih razmer, po pravni strani je samopomoč in silobran. Poedine točke se morajo natanko razložiti.

1. Družabna stran štrajka. Štrajk je vojska med delavci in kapitalisti. Vojska je vselej izbruh sovraštva, razodene obstoječe nasprotstvo in ga poveča. Stanovsko sovraštvo se kaže v veliki mržnji nižjih stanov, katera izvira iz resničnega ali domišljenega zatiranja in zaničevanja od strani višjih, katerim se bolje godi.

Čimbolj se čuti tako zatiranje, nasilstvo in nevredno ravnanje, tembolj se zajé stanovsko sovraštvo v srea zadetih. Orjaška krščanska čednost, ki obvlada in premaga prekipčena naravna čustva, se ne najde povsod. Štrajk, zlasti štrajk, ki sega v široke sloje delavcev, ne izbruhne ako se delavcev ne polasti mnenje, da jim delodajalci prikrajšajo mezdo, katero zahtevata pravičnost in fizična potreba delavcev in delavskih družin. Velike množice delavcev se ne tvegajo tako lahko svojega zasluška za več dni in tednov, ako je nevarnost, da morajo še bolj glad trpeti, če ni čustvo krivičnega nasilstva že prav živo postalo. Naj se to čustvo opira na resnico, ali se je vzbudilo in povečalo s pretiranim opisovanjem: vedno je v njem neka zalega ogorčenja in sovraštva, ki se more ob ugodni priložnosti spremeniti v stanovsko vojsko.

Jeza in sovraštvo se povečata za časa štrajka od dne do dne. Beda narašča; ako štrajk dalje časa traja, se neupogljivost delodajalcev od ure do ure bolj občuti; premoč velikega premoženja, ki lahko žrtvuje tisoče in milijone, da slednjič zmaga in delavce vkroti, jih še bolj in bolj razdraži, zlasti tedaj, ko uvidijo, da se morajo vsled bede in gladu vdati. In če se je razpor tudi mirno poravnal, in se je deloma ugodilo zahtevam delavcev, bode navadno v srcih delavcev preostalo mnogo mržnje, ki stanovsko nasprotje le poostri.

In vendar je ta odtujenost in je to sovraštvo tembolj obžalovati in je tem pogubnejše, ker gre za nasprotstvo med tistimi stanovi, ki bi morali skupno delovati in varovati vkupne interese. Saj sta vendar delo in kapital činitelja produkcije; in kot taka sta navezana na medsebojno edinstvo, ne pa na boj.

Človeško delo samo po sebi nič ne premore; treba mu je predmeta, iz katerega kaj napravi ali ustvari, in orodja, s katerim napravi; vse to pa podaja kapital. Nasproti pa je tudi kapital brez človeškega dela mrtva stvar; le človeško delo more storiti, da kapital plodonosen postane. Orodje, tudi najpopolnejše, je brez sodelovanja človeškega in njegove delavne moči mrtvo, stroji

¹ Synodus dioec. Lav. anno 1906 concita et facta. Marburgi 1907. Cap. CXII. str. 267.

so mrtvi, ali se bodo vsaj v svojem delu brez smotra in cilja, brez vsake koristi izrabili, ako jih ne vodi človeška moč. Delo in kapital sta toraj navezana drug na drugega, z medsebojno združitvijo si pridobita svojo veljavo. Nasprotje jih postavi izven njihovih razmer.

Nemotena zveza med delom in kapitalom je seveda tedaj, kadar je obojno v istih rokah. Kjer pa ni mogoče, da bi v isti osebi bila združena kapital in delo, naj vsaj moralna vez združuje kapitalista in delavca.

In res, ona tesna zveza med delom in kapitalom ne more biti sploh v osebi delavca, kakor tudi njihova popolna ločitev ne. Človek bi ostal v svojem delu in proizvodanju preosamljen, njegova delavna moč bi bila omejena in takorekoč razkosana. Le v začetku kulture, pri najpreprostejših in omejenih razmerah človeške družbe se najde v večji meri ta zveza kapitala z delom v eni osebi združena. Moč poedinca je preveč omejena, da bi mogla na ta način visoko razviti človeške zmožnosti in uporabiti stvari na tem svetu, ki so mu dane od stvarnika. Pri sedanjem razvitku stvari je to celo nemogoče postalo. Sto in sto rok mora skupno delovati, ne v istem redu, temuč nadrejene in podrejene, pod vodstvom enega na en predmet in en cilj obrnjene, da uspešno služijo proizvodanju.

In ko bi bilo tudi obojno združeno, bi enakost in enakorednost človeško delovanje in razvijanje le zadrževali. Ta enakost bi imela posledico, da bi se zahtevala tudi enakost v delu, in iz tega bi izvirala lenoba in prestanek v delu. Popolno združenje posesti ali kapitala in delavne moči je torej nemogoče, neka ločitev je potrebna že vsled človeškega razvoja. Čimbolj pa se širita ločitev, naj si bo že kakršnakoli, tembolj potrebno je, da ena moralna zveza spaja ločene dele človeške družbe, in tem močnejša in tesnejša mora biti ta moralna vez; sicer se bo ta neizogibljiva ločitev sprevrgla v nenaravno nasprotje. Kjer se začne fizična ločitev dela in kapitala, tam se začne tudi mogočnost moralne ločitve; ta pa se mora zabraniti, oziroma se ji vzeti vsaka ostrina.

Ker se v človeku le prepogosto nahaja strast in izprijenost, je seveda težko doseči popolno moralno edinost. Čimbolj se strasti razvnamejo, tembolj ženejo človeka v protinaravno stanje. In ali ne opažamo tega že dandanes v veliki meri? Fizična ločitev dela in kapitala, delavcev in kapitalistov je že daleč prekoračila potrebno mejo. Kapitalu, ki že sam po sebi daje svojim posestnikom veliko moč, so pota pripravljena, da lahko z družitvijo svojo moč ogromno pomnoži. Temu nasproti pa je svobodno preseljevanje in svobodnost v delu in trgovini, v industriji in v tovarnah raztrgala pri delavcih medsebojno vez in otežkočila zopetno združitve.

Delo in kapital se nujno združujeta v proizvodu, katera tega proizvodjata le v medsebojnem združenju; ali sta

ločena in se ravnata po zahtevah udeležencev gledé na produkt in po delitvi in načinu delitve pravice do njega.

V idealnem stanju bi bila najprimernejša delitev družbe. To bi se bilo gotovo zgodilo v stanju nepokvarjene človeške narave, če bi se v tem stanju brezstrastnega razvoja bile razvile podobne kulturne in družabne razmere, kakor sedaj obstojijo. Ali pri sedanjem stanju je ta delitev nedosežna in praktično neuporabna, ker mezno razmerje bo vselej in povsod ostalo način, kako naj se med seboj pobotata kapital in delo.

Razloček med ubožcem in bogatinom bo toraj vedno ostal. Skrbeti je le za to, da ta razloček ne izključuje zedinjenja, da se omilijo njegove ostre strani, in da se ta razloček ne sprevrne v nasprotje. Če pa se kapitalisti in mogočnjaki sveta modro ne omejijo, potem more človeška pohlepnost ravno mezno razmerje izpremeniti v vir velike bede in mnogih zločinov. To ni vtemeljeno v razmerju, temuč v zlorabi razmerja.

Zloraba se mora imenovati, če se fizična delavna moč načeloma spravi ob svojo veljavo ali vrednost, če se delo za proizvodanje vrednostnih predmetov tako plača, da kapitalu in morebitnemu duševnemu delu ostane glavni del. Duševno delo sicer nadkriljuje telesno in ima večjo vrednost kakor to; ali telesno človeško delo stoji vendar više kot po duševnem delu oplojeni kapital.

Če pa je vkljub temu ravno kapital, kateri ima neprimerno veliki del dobička, in če se mora človeško delo zadovoljiti s plačilom, ki človeka niti gladu ne more obvarovati; potem se ni čuditi, da združitve dela in kapitala, ki je potrebna za proizvodjo skoraj vseh koristnih produktov, povzroča ne samo prepire in različnost interesov, temuč tudi nasprotje in sovraštvo med delavci in kapitalisti.

To nasprotje mora se poravnati in preprečiti. Če se ne najde drugo sredstvo, ki zadovolji opravičene terjatve delavcev, ako ne veže moralna vez delavca in delodajalca tako, da se morejo morebitne pritožbe v medsebojno zadovoljstvo rešiti; potem tira poostreno nasprotstvo človeško družbo v trajno stanje notranjega boja, široki sloji delavcev in vladajoči stan kapitalizma si stojita nasproti kakor dva sovražna tabora. Velikokrat se ponavljajoči štrajki, zlasti če se raztezajo na velike množice delavcev, so znamenja, da je človeška družba v tem vojskinem stanu.

2. Gospodarska in moralna zla štrajka. Spomnimo se pred vsem tozadevnih besed Leona XIII.: „Est illud in causa, de qua dicimus, capitale malum, opinione fingere alterum ordinem sua sponte infensum alteri, quasi locupletes et proletarios ad digladiandum inter se pertinaci duello natura comparaverit. Quod adeo a ratione abhorret et a veritate, ut contra, verissimum sit quomodo in corpore diversa inter se membra conveniunt, unde illud existit temperamentum habitudinis, quam symmetriam

recte dixeris, eodem modo naturam in civitate praecepisse, ut geminae illae classes congruant inter se concorditer, sibi que convenienter ad aequilibratam respondeant. Omnino altera alterius indiget; non res sine opera, nec sine re potest opera consistere. Concordia gignit pulchritudinem rerum atque ordinem: contra ex perpetuitate certaminis oriatur necesse est cum agresti immanitate confusio. Nec vero ad dirimendum certamen, ipsasque eius radices amputandas, mira vis est institutorum christianorum, eaque multiplex.¹

„Ac primum tota disciplina religionis, cuius est interpres et custos Ecclesia, magnopere potest locupletes et proletarios componere invicem et coniungere, scilicet utroque ordine ad officia mutua revocando, in primisque ad ea, quae a iustitia ducuntur. Quibus ex officiis illa proletarium atque opificem attingunt: Quod libere et cum aequitate pactum operae sit, id integre et fideliter reddere; non rei ullo modo nocere; non personam violare dominorum: in ipsis tuendis rationibus suis abstinere a vi; nec seditionem induere unquam: nec commisceri cum hominibus flagitiosis, immodicas spes et promissa ingentia artificiose iactantibus, quod fere hatet poenitentiam inutilem et fortunarum ruinas consequentes.“

„Ista vero ad divites spectant ac dominos: Non habendos mancipiorum loco opifices; vereri in eis aequum esse dignitatem personae, utique nobilitatem ab eo, character christianus qui dicitur. Quaestuosae artes, si naturae ratio, si christiana philosophia audiatur, non pudori homini esse, sed decori, quia vitae sustentandae praebent honestam potestatem. Illud vero turpe et inhumanum, abuti hominibus pro rebus ad quaestum, nec facere eos pluris, quam quantum nervis polleant viribusque. Similiter praecipitur, religionis et bonorum animi habere rationem in proletariis oportere. Quare dominorum partes esse, efficere ut idoneo temporis spatio pietati vacet opifex; non hominem dare obvium lenociniis corruptelarum illecebrisque peccandi; neque ullo pacto a cura domestica parsimoniaeque studio abducere. Item non plus imponere operis, quam vires ferre queant; nec idgenus quoscum aetate sexuque dissideat. In maximis autem officiis dominorum illud eminet, iusta unicuique praebere. Profecto ut mercedis statuatur ex aequitate modus, causae sunt considerandae plures; sed generatim locupletes atque heri meminerint, premere emolumenti sui causa indigentes ac miseros, alienaque ex inopia captare quaestum, non divina, non humana iura sinere. Fraudare vero quempiam mercede debita, grande piaculum est, quod iras e coelo ultrices clamore devocat.“¹

Mirnum opazovalcu se mora čudno zdeti, da pride do tako radikalnega sredstva, kakor je štrajk. Saj je

štrajk, kakor prava vojska, za zmagovalca in premaganca nesreča.

V gospodarskem oziru oškoduje štrajk navadno obe stranki. delavce in industrijo, ali vsaj od nje odvisne kroge. Za narodno bogastvo dežele morejo veliki štrajki imeti prav usodepolne posledice.

Škode ne trpijo vselej neposredno le prizadeti industrijalni posestniki. Če štrajk zadene celo vrsto industrije ali velik del iste, potem je veleposestnikom mnogokrat lahko škodo, katero so trpeli, pozneje po vzvišanju cene na blago ne samo nadomestiti, ampak celo z velikim dobičkom popraviti. Kapital potem v večji meri izžema vse občinstvo. Ali prava škoda postane s tem le večja. Izguba pri splošni produkciji je sama na sebi le gospodarsko oškodovanje splošnega narodnega bogastva; naraščanje kapitala, ki se na škodo velike množice ljudi zbira v rokah nekaterih ljudi, se sme pravzaprav imenovati le oškodovanje občne blaginje.

Posredno pa sega oškodovanje po velikih štrajkih še celo v druge kroge. Nekatero vrsto industrije in trgovine, ki so odvisne od dotičnega podjetja, se morejo tako oškodovati, da vsled pomanjkanja prometa ali radi spremembe razpečevanja za nedogleden čas škodijo narodnemu bogastvu.

Štrajkovci in njihovi vodniki tega nikakor ne prezrejo; ravno iz tega kakor iz nevarnosti takih učinkov zajemajo upanje, da bodo delodajalci ali zaradi lastne škode odnehali, ali da bodo k temu prisiljeni od drugih soudeleženi krogov.

Ali ta od štrajkovcev v poštev vzeta nevarnost se navadno le tedaj uresniči, kadar štrajk nenadoma izbruhne in se v taki razsežnosti izvede, da ni mogoče najti nadomestila v drugih delovnih močeh. Ako se lahko že poprej poskrbi, ali se v kratkem času dobijo drugi delavci, potem so prizadeti le konsumenti, ki potrebujejo dotično blago, ali štrajkovci sami. Delodajalci in posestniki tovarn, če že naprej vidijo štrajk, lahko dajo izdelati več blaga, tako da tudi dolgotrajni štrajk vstane brezuspešen, in da se to orožje obrne proti štrajkovcem samim. Pomanjkanje delavcev je povod, da se blagu cena vzviša, in če se s ponujanjem novih delovnih moči in vsled pomanjkanja vsakdanjega kruha pri štrajkoveih več delavcev ponuja, se tudi mezda, mesto da bi se zvišala, le zniža.

Tudi iz ekonomnega stališča je torej štrajk veliko zlo. Ne smemo pa prezreti, da je s štrajkom združeno tudi veliko hudega, ki gospodarsko stran le posredno zadevlje, ima pa svojo podlago na moralnem polju. Če velika množica delavcev štrajka veliko dni in tednov, če se v njihovih zborovanjih bolj in bolj kaže njihova nevolja, ako srd enega podžiga srd drugega in ga razvname

¹ Leonis XIII. litt. enycl. „Rerum novarum“ de conditione opificum de die 15. Maii 1891.

do ogorčenosti; potem se le prelahko uresniči pregovor, da je brezdelje začetek vsake hudobije. Koliko se v tem oziru greši pri štrajkih s pijančevanjem in z drugimi sorodnimi strastmi!

Veliko zbiranje brezdelnih in razdraženih delavcev pa je tudi nevarnost za javni mir in osebno varnost. Nespametni napadi na tuje premoženje in življenje se le prelahko prigradijo in so se že prigodili.

Ali bi se moral torej po tem, kar smo doslej razložili, vsak štrajk obsoditi? Ne ravno. Ta odgovor se popolnoma strinja s tem, kar je zapisano v znani delavski okrožnici slavnega Leona XIII.: „*Longinquior vel operosior labor, atque opinatio curtae mercedis causam non raro dant artificibus, quamobrem opere se solvant ex composito, otioque dedant voluntario. Cui quidem incommodo usitato et gravi medendum publice, quia genus istud cessationis non heros dumtaxat, atque opifices ipsos afficit damno, sed mercatoris obest reique publicae utilitatibus: cumque haud procul esse a vi turbisque soleat, saepenumero tranquillitatem publicam in discrimen adducit. Qua in re illud magis efficax ac salubre, antevertere auctoritate legum, malumque ne erumpere possit prohibere, amotis mature causis, unde dominorum atque operariorum conflictus videatur extiturus*“.¹

Iz teh besed se mora posneti, da se naj štrajki v interesu javne blaginje po možnosti, zlasti če so nevarni, zabranijo. Ali v slučaju, da javne oblasti ne skrbijo za pravico delavcev in se ne ozirajo na njihove opravičene zahteve, in pod pogojem, da se ne dogajajo izgrede od strani delavcev, se štrajk ne more imenovati kršenje pravice.

3. Štrajk po svoji pravni strani.

Če se štrajk presoja iz teoretiško-pravne strani, se ne more zavreči, čeprav se bo težko kedaj mogel nasvetovati radi navadnih slabih nasledkov. Tisto zlo, ki mnogokrat spremlja štrajk in ki se mora v vseh okoliščinah obsojati, ni bistveno s štrajkom združeno. To zlo je sicer s štrajkom v neki zunanji zvezi, ali more se ga tudi izogniti, in to se mora tudi hoteti, da bo štrajk teoretiško dovoljen. Ako se pozneje vendar pokažejo kaki slabi nasledki, je to pripisati poedinim povzročiteljem štrajka, ne pa vselej tistim, ki se štrajka udeležijo ali ga vprizorijo, pa se držijo meje, ki izključuje vsako krivdo. Druga zla, ki so tudi združena s štrajkom, niso absolutno in tako zavreči, da se ne bi smela pripustiti ali storiti radi velike ali višje dobre stvari. To nas pripelje na moralno-pravno stran štrajka.

V tem moralno-pravnem oziru more biti štrajk ali samopomoč ali silobran, in iz tega stališča moramo pre-

sojati njegovo upravičenost ali neupravičenost. Ako je štrajk resnično silobran, je s tem dana že upravičenost, če ne zahtevajo višji oziri, da se odpovemo pravici in silobranu; če pa je le na videz silobran, smatrati ga je kot neupravičenega in nedovoljenega.

Silobran združuje v sebi dvojen moment: a) obrambo zoper krivico, ki se je ali že storila, ali se je bati, da se stori; b) potrebo, braniti se ali si sam pomagati, če drugo milejše sredstvo ne izda. Štrajk je naperjen proti delodajalcem, da se dosežejo in izsilijo ugodnejši delavni pogoji. Da moremo torej v tem slučaju govoriti o silobranu, mora se delavcem goditi krivica, katere delodajalec noče odpraviti. Poedini delavci so proti delodajalcu sploh brez vsake obrambe; braniti se morejo šele tedaj, če se združijo.

Samopomoč ima po svojem pomenu širji obseg. Ne zahteva nujno kot pogoj krivico, ki se je od druge strani zgodila, temuč se razteza tudi na zahtevanje stvari, ki se lahko pridobijo, ne da bi se drugim delala krivica.

Upravičenost štrajka more se prav presojati le tedaj, če se ozira na pravno razmerje med delom in kapitalom, med delodajalcem in delojemalcem.

Štrajk kot silobran je torej upravičen, ako je krivica na strani delodajalcev, proti katerim je naperjen štrajk.

Štrajk kot samopomoč ne zahteva, da se delavcem krivica godi. Obe stranki, delodajalec in delojemalec, moreta iz svojega stališča prav imeti, kakor moreta prav imeti pri ponudbi in iskanju dela tisti, ki manj ponuja, kakor tisti, ki več zahteva, in se naposled razmerje določi po izbojevani pogodbi.

Za upravičenost štrajka pa je velikega pomena, ali je silobran ali samopomoč. Ako je silobran, seveda upravičen, sme se, ako okoliščine pripuščajo, izvršiti tudi z opuščanjem drugih pogodbenih opravil. Da si izsilim svoje pravne zahteve, smem tistemu, ki mi hoče krivico storiti, odreči izpolnitev enakoveljavnih pravnih zahtev, da ga na ta način prisilim odstopiti od svoje krivice. Če pa se gre za samopomoč t. j. za zahtevo, katero smem staviti, ali jo more drugi, ne da bi mi krivico storil, odkloniti, tedaj ne smem nikakor ustaviti izvršitev pravnih dolžnosti.

Ako o tej stvari natanje govorimo, predpostavljamo pred vsem kot nedvomno, da je mezdnno razmerje med delodajalci in delojemalci. Delavci imajo prav, ako skušajo mezdnno razmerje tako uravnati, da jim pri zmer-nem delu pripade večji del tega, kar se je pridobilo po združitvi dela in kapitala, in ako si mislijo, če ta ali ona industrija ne more take mezde plačevati, da je bolje, da neha, kakor pa da bi le s zmanjšanjem plačila mogla še dalje obstati.

¹ Leonis XIII. litt. encycl. „*Rerum novarum*“ de conditione opificum de die 15. Maii 1891.

Iz druge strani pa imajo tudi delodajalci prav, če ne priznajo kratkomalo takega računa, temuče če hočejo tudi v slučaju, da vrže podjetje lep dobiček, brez ozira na večji ali manjši dobiček mezdo delavcev za vselej tako določiti, da delavec lahko s svojo družino izhaja.

Predmet pogodbe med delavci in delodajalci so torej pogoji, bolj ali manj ugodni. Še le tedaj bi delodajalci krivično ravnali, če vkljub temu, da podjetje nese lep dobiček, vendar ne bi hoteli delavcem priznati takega plačila, ki popolnoma zadostuje za vzdrževanje delavca in njegove obitelji. Do tako visokega plačila imajo delavci vobče pravico.

Delavec ima nadalje pravico, da ga ne silijo k delu čez mero, da se brez silne potrebe ne pritegne k delu ob nedeljah in praznikih. Do vsega tega ima delavec pravico, tako da se mu krivica stori, če se mu to ne dovoli, in da celo temu nasprotni dogovor nima pravne obveznosti; bodisi da ni primerne predmeta za pogodbo; bodisi da je pod pritiskom bede izsiljena privolitev delavca neveljavna.

Zastran načina, kako se štrajk navadno vprizori, in za njegovo presojo s pravnega stališča ni samo velike važnosti, da je v kakem konkretnem slučaju gledé predmeta zahtev pravica na strani delavcev, temuče tudi to, če bi delodajalci delavcem krivico storili, ko ne bi ugodili njihovim zahtevam. Dela, ki se po krivici od njih terja, niso delavci obvezani nadalje opravljati ob nobenem času in niti za en dan ne; in to celo tedaj ne, ko bi v pogodbi, ki bi bila v tem slučaju le navidezna, bila taka določba.

Delavci morejo v tem slučaju, vsaj pravno-veljavno, takoj, ne da bi čakali na pogojen čas odpovedi, groziti z ustavo dela, in če bi se delodajalci vstrajno upirali odpraviti krivico, tudi takoj začeti s štrajkom. Škoda, ki bi vsled tega nastala delodajalcu in po okoliščinah tudi odjemalcem blaga, bi bila pripisati krivici delodajalca.

Če pa delodajalci ne delajo delavcem nikake krivice, so delavci navezani na prevzete dolžnosti, dokler ne poteče pogodbeni rok. Lahko sicer opozorijo delodajalce na potrebo ugodnejših pogojev, ali s silo si jih ne smejo priboriti. Če pa se delavci držijo pogodbenega roka odpovedi, ali pa če preteče pogodbeni rok, morejo delavci tudi s skupnim postopanjem še več zahtevati; imajo pravico svoje delo višje ceniti. Celo tedaj, če bi v tem šli do nemodre in nepravilne višine, bi se jih ne moglo takoj dolžiti krivice v strogem pomenu besede.

Vrednost dela se ne mora nujno meriti po obstoječi menski vrednosti proizvoda; temuče tudi delavec se drži svoje pravice, ako meni, da bi se menska vrednost proizvoda ravno tako lahko uredila po vzvišanem plačilu delavcev. V tem oziru lahko pripustimo delavcem širši

delokrog za vzvišanje mezde, kakor delodajalcem gledé znižanja. To je utemeljeno v naravi proste pogodbe. Pogodniki lahko razširijo svoje zahteve do meje pravičnega plačila, delavci navzgor, delodajalci navzdol. Meja navzgor pa je po naravi stvari manj določena, kakor spodnja meja. Vendar pa je v poedinih slučajih tudi določitev spodnje meje težavna. Plačilo, ki se v obče more kot prenizko smatrati, se ne more radi okoliščin poedinih slučajev že vselej krivično imenovati. Zato bo navadno tudi težko, delavcem dovoliti štrajk na podlagi krivičnih in zato neveljavnih pogodbenih pogojev brez ozira na delavno pogodbo.

Za vzgled smo navedli gledé pravičnih in krivičnih delovnih pogojev le višino mezde; ne kakor bi se samo ta dala po štrajku izsiliti. Vendar je le-ta najmenitnejši predmet delavne pogodbe; drugi so ali podrejeni arave ali so v najtesnejši zvezi z mezdo, pravzaprav le druga oblika vravnave in vredbe mezde. Čas dela, ponočno delo, omejitev ženskega in otroškega dela, vse to je v najtesnejši zvezi z mezdinim vprašanjem.

II. Kako se naj ravna katoliški duhovnik nasproti štrajku?

V predstoječi razpravi smo podali glavna načela za presojevanje štrajka, in po teh načelih se bo moral tudi katoliški duhovnik ravnati nasproti štrajku. Navesti torej moramo še samo nekatera praktična navodila.

1 Štrajka ni nikdar nasvetovati. Vkljub temu, da je štrajk za gotove slučaje upravičen, ima vendar veliko in mnogo težav. Štrajk je namreč vojska med delodajalci in delavci. Kakor pa je zelo težko presoditi, ali je vojska pravična ali krivična, ravno tako je tudi soditi o štrajku. V tej vojski navadno ni nobenega zmagovalca, temuče samo dva premagane.

Če se premisli vse zlo, ki izhaja iz štrajka, in se pri tem še ozira na dvomljivi uspeh glede zaželjenega namena, je zelo obžalovati, ako se samo v enem poedinem slučaju razmere dejansko tako razvijejo, da se mora štrajk smatrati kot samopomoč ali upravičen silobran.

2. Duhovnik naj stori vse, kar je v njegovih močeh, da ublaži nasprotstva. V tem oziru veljajo besede nesmrtnega Leona XIII.: „Cui quidem incommodo usitato et gravi medendum publice, quia genus istud cessationis non heros dumtaxat, atque opifices ipsos afficit damno, sed mercaturis obest rei que publicae utilitatibus: cumque haud procul esse a vi turbisque soleat, saepenumero tranquillitatem publicam in discrimen adducit. Qua in re illud magis efficax ac salubre, antevertere auctoritate legum, malumque ne erumpere possit prohibere, amotis mature causis, unde dominorum atque operariorum conflictus videatur extiturus“.¹

¹ Leonis XIII. litt. encycl. „Rerum novarum“ de conditione opificum de die 15. Maii 1891.

Ta opomin najvišjega pastirja v katoliški Cerkvi zadevlje neposredno voditelje javne blaginje, da uvedejo krepka varstvena sredstva za obrambo delavskega stanu proti premoči kapitala.

Ali te besede veljajo posredno tudi vsakemu katoliškemu duhovniku, da v svojem delokrogu odstrani vse vzroke sovraštva med raznimi stanovi, in da uporabi v ta namen sredstva, ki so se na naših škofijskih zborih priporočala¹.

3. Če pa štrajk izbruhne, naj duhovnik na podlagi razloženih načel, če mu je sploh mogoče, skuša pomiriti duhove brez vsakega ozira na prizadete osebe. V tem oziru bodi duhovnik posnemovalec plemenitih škofov in duhovnikov, ki so si bili svesti, da so namestniki Boga, ki je začetnik miru in ljubezni, in so z velikim uspehom posredovali med delavci in delodajalci, kakor je storil kardinal Manning na Angleškem.

Tako se bodo nad duhovnikom izpolnile besede sv. apostola Pavla: „Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos“. (I. Cor. 9, 22).

B.

Vprašanja in predlogi, stavljeni na pastoralnih konferencah.

1. Konferentisti vprašajo: Vsled naredbe c. kr. deželnega šolskega sveta v Gradcu z dne 19. septembra 1907, števil. 3⁴²⁸⁹/₁₅, je več četrtkov določenih za šolski pouk. Ali tangira rečeni odlok tudi katehete? V slučaju pozitivnega odgovora: Kedaj bo isti c. kr. deželni šolski svet svoj predlog gledè reducirane remuneracije katehetov z dne 13. januarja 1907, števil. 3²⁷⁶/₁₀₇, preklical?

Prvi odlok zadevlje tudi gg. katehete; zastran drugega je bila želja že izražena, toda odbita.

2. Ker je v boju zoper slabe časnike potrebno, da duhovnik dokaže, da so ti časniki veri in Cerkvi nasprotni se prosi, da se blagovoli vse napade naših nasprotnih časnikov na vero, Cerkev, njene naprave in duhovščino potom „Obrambnega društva“ duhovščini naznaniti.

To se je do zdaj godilo in se bo v prihodnje godilo.

3. Konferentisti izrazijo željo, da se čim preje ustanovi v Celju prepotrebno dijaško semenišče.

Kn. šk. ordinariat je za to že mnogo storil. Sicer je zadeva znana iz zborovanja „testium synodaliū“ v

Mariboru dne 31. sušca 1908. (Cerkveni zankaznik za Lavantinsko škofijo, 1908, V. odst. 47).

4. Konferentisti prosijo, da se kmalu izdate novi knjigi: Sv. opravilo za očitno službo božjo in evangelijska knjiga.

Ne more se sicer terjati od neverjetno z delom obloženega kn. šk. ordinariata, da bi priskrboval knjige, vendar se je delo pričelo ter je že precej napredovalo.

5. Stavi se prošnja, naj bi prečastiti kn. šk. ordinariat dovolil, da bi se za vizitacijo zvišala taksa vsaj na 10 K.

Ne kaže. Glej: *Ecclesiae Lavatinae Syn. dioec. anno 1903 coadunata*. Marburgi, 1904. Cap. CII. Pag. 871.

6. Konferentisti prosijo, da bi se v naši škofiji ustanovila zveza Lavantinskih duhovnikov proti škodljivosti alkohola ter pristopila k mednarodni protialkoholni zvezi.

Glej: *Eccl. Lav. Syn. dioec. anno 1903 coadunata*. Marburgi, 1904. Cap. LXVII. Pagg. 263—273.

7. Konferentisti predlagajo, naj bi se učenci, ki obiskujejo orglarsko šolo, že tam navajali ali tudi naučili kakega rokodelstva, n. pr. knjigovezništva ali mizarstva.

Glej: *Synodus dioec. anno 1906 concita et facta*. Marburgi, 1907. CXXVI. Pagg. 443—448.

8. Konferentisti prosijo, da bi se duhovniške izpremembe takoj, ko so se dekreti odposlali, naznanile v „Slov. Gospodarju“, ker zanimajo duhovnike in ljudstvo.

Ne bilo bi to modro, ker nastanejo, kakor so tudi že res nastale, velike težave, če dotični duhovniki poprej izvejo svojo prestavo iz časnika, kakor pa iz svojega dekreta.

9. Konferentisti prosijo, naj se nekaj stori, da se bo katehetom odtegnjena remuneracija vrnila in da se dotični odlok c. kr. deželnega šolskega sveta sistira.

Glej odgovor pod števil. 1.

10. Konferentisti prosijo, naj bi se duhovne vaje blagovolile obsluževati v prvi polovici meseca septembra, da bi se jih katehetje brez zamude šolskih ur laglje udeleževali.

Želji se bo ustreglo.

11. Konferentisti prosijo, naj bi se pri bodočih sinodah izpuščal ceremonielni del, posamezne prisega skupno opravile, kakor „*professio fidei*“, da bi tako porabni del „ves na vrsto prišel.“

Ceremonielni del za sinodo je predpisan po „*Caeremoniale Episcoporum*“ (lib. I. cap. 31) in po „*Pontificale romanum*“ (part. III. ordo ad Synodum) ter se izpuščati ne sme. „*Sollemnitates rituales, a iure praescriptae, in cogenda et celebranda Synodo dioec. anno 1903 coadunata*. Marburgi, 1904. Pagg. 235—254.

¹ Gesta et statuta Syn. dioec. anno 1896 constitutae. Marburgi, 1897. Pagg. 210—235. — *Actiones et constitutiones Syn. dioec. anno 1900 institutae*. Marburgi, 1901. Pagg. 249—266. — *Ecclesiae Lavatinae Synod. dioec. anno 1903 coadunata*. Marburgi, 1904. Pagg. 235—254.

prosil za detično dispenzo pri sv. Stolic, pa je bila njegova prošnja odklonjena. (Syn. dioec. Lav. anno 1906 concita et facta. Marburgi 1907, pag. 28. not. 2).

12. Prečastiti kn. šk. ordinariat blagovoli izposlovati pri sv. Stolic, da odobri več formularijev litanij za očitno službo božjo, n. pr. litanije o sv. Duhu, o sv. Rešnjem Telesu, o Kristusovem trpljenju, da se bo popoldanska služba božja bolj ujemala s cerkvenim letom in sv. mašo. Kakor so namreč nastali dozdanji formulariji in bili odobreni, tako so nastali pozneje tudi še mnogi drugi. In ako so ti odobreni za privatno pobožnost in celo skupno javno vendar neoficijelno molitev v cerkvi, ni več mnogo razlike med tem, ko bi jih že zdaj duhovnik oficijelno molil, in ni več dolg korak do tega, da se odobrijo za oficijelno molitev. Vendar pa bi jih bilo treba poprej pregledati in popraviti, dopolniti in spraviti bolj v logičen red.

Prošnji se ne more ustreči.

13. Konferentisti prosijo, da bi se vršile duhovne vaje vsako leto dvakrat, enkrat v Mariboru, enkrat v Rogaški Slatini. Če pa to ni mogoče, naj bi se vršile menjaje enkrat v Mariboru, enkrat v Rogaški Slatini. Če se pa vršijo samo enkrat, naj se čas menjuje, ker se jih sicer duhovniki Rogaške dekanije zavoljo Večne molitve koncem avgusta nikdar ne morejo udeležiti.

Glej odgovor pod šte. 10.

14. Konferentisti prosijo, naj blagovoli prečastiti kn. šk. ordinariat posredovati, da bi duhovniki v roke dobili prestavo sv. Pisma, evangelij, sv. opravilo ki odgovarja sedanjemu slovenskem jeziku

Glej odgovor pod šte. 4.

15. Prečastito škofijstvo naj preskrbi novo, v slovensko pravilnem jeziku spisano knjigo: Listi in evangeliji v večjem tisku.

Glej odgovor pod šte. 4.

16. Die baldige Wiedererrichtung des Maximilianums in Cilli wird mit Freuden begrüßt

Vide Antwort ad Punkt 3.

K 24 pastoralnim konferencijam je prišlo 345 dušnih pastirjev, ki so se s hvalevrednim zanimanjem udeleževali pogovorov zastran pastoralnih vprašanj. En duhovnik svoje odsotnosti ni opravičil in zato se prav resnobno opozori na 16. poglavje druge škofijske sinode l. 1896. (Gesta et statuta Syn. dioec. Lav. anno 1896 celebratae. Marburgi, 1897. Cap. XVI. „De collationibus sive de conferentiis pastoralibus et de elaborationibus theologicis“).

Pastoralni konferenčni zapisniki za prihodnje leto se naj semkaj predložijo do 1. avgusta, da se more sklepni zapisnik pravočasno sestaviti in tiskati.

104.

De precibus in fine cuiusvis Missae privatae dicendis.

De precibus, quae ad instar precum ex mandato s. m. Pii PP. IX. peracto ss. Missae sacrificio recitandarum a fel. Leone PP. XIII. a. 1884 et paululum immutatae a. 1886 praescriptae et a praesenti S. P. Pio PP. X., causis perdurantibus, minime sublatae sunt, cursu 25 fere annorum, quando et quomodo recitandae sint, varia dubia prolata sunt et differens praxis enata, quae admirationem populi movet, devotionem minuit et fructum indulgentiarum in periculum adducit. Non inutilem itaque putamus suscepisse laborem, si quae praeprimis in „Ephemeribus liturgicis“ Romae editis et a S. Sede iterum iterumque laudatis et commendatis ad rem dicta inveniuntur, colligimus, in ordinem redacta proponimus et observanda praescribimus.

I. Preces, de quibus agitur, dicendae sunt *in toto orbe catholico*, etsi auctor earum p. m. Leo XIII. interim defunctus sit, ubicumque sacerdos privatam Missam celebrat neque privatis oratoriis exceptis, quia decretum S. Rituum Congregationis de die 6. Ianuarii 1884, quo praescribuntur, decretum Urbis et Orbis est.

II. Dicendae sunt ex decreto modo citato „in fine cuiusque Missae sine cantu“ sacerdotis „celebratae“ et iussu

P. Leonis XIII. a. 1886 „*post privatae Missae celebrationem*“. Missae *conventuales sine cantu* quoad preces considerari possunt veluti solemnes; item excipiuntur *Missae exsequiales*, quia statim sequitur absolutio, et functionis ordo a rubricis praescriptus precibus interiacis turbaretur; non autem aliae Missae de Requiem. — In die *Nativitatis Domini*, si tres Missae privatae immediate se excipiant, preces dicendae sunt post ultimam tantum; si vero diverso tempore celebrantur, post unamquamque. — Ad preces omittendas non sufficit, ut Missa, etsi lecta tantum, aequiparetur solemn, quia aliqua in ea solemnitas, uti est in parochiali, neopresbyteri, iubilari et aliis, nisi fuerit conventualis, neque ea circumstantia, quod plures sacerdotes eadem in ecclesia eodem fere tempore Missam absolvant.

III. Dicendae sunt „*in fine* cuiusque Missae sine cantu“ seu „*privatae*“, itaque finito ultimo evangelio, ita ut aliae preces, licet indulgentiis ditatae, vel functiones sacrae, quae ultimum evangelium hinc inde subsequi solent, e. gr. paraenesis, varii generis promulgationes, s. communio, benedictio cum Sanctissimo una cum praemittendis hymno, versiculo, responsorio et oratione, interponi nequeant, excepta lectione pericopae, epistolicae et evange-

licae, paraenesi et promulgationibus, si ab altari fiunt et preces illae lingua vulgari (ut infra) recitandae sunt. — Si autem mense Octobri s. rosarium una cum litanis lauretanis et oratione ad s. Ioseph sub Missa privata recitatur a fidelibus et Missa finita recitatio fidelium nondum absoluta est, celebrans preces, de quibus agitur, recitet cum ministro solus.

IV. Recitet autem eas non in reditu in sacristiam, sed *flexis* vel in suppedaneo vel in infimo gradu altaris *genibus*. Absoluto itaque ultimo evangelio sacerdos manibus iunctis ad medium altaris redit et minima cruci inclinatione facta, quin calicem manu capiat, quod nimiae properantiae esset indicium, sive in suppedaneo sive in gradu infimo, iunctis manibus et neque ad orationem „Deus, refugium nostrum“ surgens, preces peragit.

V. Peragit eas, „ut quod christianae reipublicae in commune expedit, id communi prece populus christianus a Deo contendat auctoque supplicantium numero divinae beneficia misericordiae facilius assequatur“, itaque *cum populo* et per consequens *lingua* eius *vernacula*; accedit, quod actus est extraliturgeticus.

VI. Preces istae incipiunt et finiunt *absque signo crucis* et absque verbis signo huic addi solitis, quia decreta, quibus decernuntur, eo de signo nihil habent. Sacerdos, quam primum genua flexerit, statim solus idque alternatim cum populo ter dicat primam partem salutationis angelicae populo prosequente: „Sancta Maria“ et rel., dein una cum populo integram antiphonam „Salve Regina“, quia antiphonae huius divisio in plures rhythmicas partes nec in Breviario invenitur, nec Romae in istis precibus in usu est. Sequitur versiculus, quem dicit

solus sacerdos, et responsum, quod dicit solus populus. Orationem „Deus refugium nostrum“ solus dicit sacerdos, conclusionis autem vocabulum „Amen“, ut ipsa rei natura ferre videtur, addat populus. — Conveniret quidem, ut una cum sacerdote etiam populus invocaret s. Michaëlem, quemadmodum in nonnullis collegiis Romanis revera fit; quia vero populus invocationem hanc memoria non tenet, consultius est, ut eam a sacerdote recitatam addito tantum „Amen“ suam quoque faciat. — Ubi autem eodem tempore duae vel plures Missae praesente populo legi solent, recitatio in lingua vernacula, quod per se intelligitur, post unam tantum Missam quocunque sensu principaliorem locum habeat.

VII. Preces post Missam privatam rite peractae tercentum dierum *indulgentia* locupletatae sunt, quam precantes sibi acquirere possunt et ita digniores fieri, ut quascumque alios eorum preces Deus exaudiat.

VIII. Quam porro Sanctitas Sua Pius PP. X. decreto Urbis et Orbis diei 17. Iunii praedictis precibus adiacere commendavit invocationem dicente sacerdote: „Cor Iesu sacratissimum“ et populo prosequente: „miserere nobis!“ ea ita cum istis precibus cohaeret, ut quae de illis supra dicta sunt, de his quoque valeant, excepta indulgentia, quae 7 annorum totidemque quadragenarum est et defunctis quoque applicari potest.

IX. Multum sane conducet ad preces saepe dictas pie peragendas earundem opportuna interpretatio, ut fideles et finem earum sciant et cuius efficacissimam intercessionem et fortissimum praesidium ecclesiae et sibi acquirant et quos fructus ex iis habere possint.

105.

Diözesan-Nachrichten.

überfetzt wurden die Herren Kaplanen: Martin Agrež von St. Johann am Draufelde nach Kopreiniz, Adolf Gril von Kopreiniz nach Remšnik und Alois Kramaršič von Remšnik nach St. Johann am Draufelde.

F. B. Lavanter Ordinariat zu Marburg,

am 30. Dezember 1909.

† **Michael,**
Fürstbischof.